

**ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНУУДЫН ОЛОН НИЙТИЙН АЮУЛГҮЙ
БАЙДЛЫГ ХАНГАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД АШИГЛАЖ
БУЙ АРГА ХЭЛБЭР**

Балжиннямын Баянмөнх
ХСИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн ЦЭЗТ-ийн ахлах
багш, докторант, цагдаагийн ахмад

Өнөөдөр гадаадын улс орнуудад олон нийтийн аюулгүй байдалд ямар хүчин зүйлсийг хамааруулан ойлгодог болох, түүнчлэн ямар арга хэлбэрээр энэхүү ажил явагддаг нь судлаачдын анхаарлыг ихээхэн татаж байна.

Тухайлбал Америкийн Нэгдсэн Улсад Public safety гэсэн ойлголтыг олон нийтийн аюулгүй байдалд аюул учруулах байгалийн болон хүний хүчин зүйлээс хамаарсан аливаа үйл явдлаас урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах явдал гэж ерөнхийд нь тодорхойлдог.

Гэхдээ муж улс, хотууд, бүс нутаг, суурин газруудад өөр өөрөөр тодорхойлон, үүндээ үндэслэн төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагууд, мөн бусад аливаа байгууллагын олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой эрх, үүргийг тодорхойлдог байна.

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах холбоо, мэдээллийн систем, иргэний хамгаалалт, онцгой байдлын менежмент, хүнсний аюулгүй байдал, байгалийн гамшиг, орон байрны аюулгүй байдал, эрүүл мэнд, хувийн хамгаалалтын хэрэгсэл, замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал, олон нийтийн аюулгүй байдлын сүлжээ, инженерийн байгууламжийн аюулгүй байдал гэх мэт асуудлыг үүнд багтаан ойлгодог байна.¹

Нөгөө талаас Public safety гэж нийгмийн гишүүн бүрийн тайван, аюулгүй байх нөхцлийн хангахтай холбоотой шинжлэх ухаан, менежмент, техникийн цогц ойлголт гэж үздэг.²

АНУ-ын Холбооны болон муж улсуудын Засгийн газрууд, хот, суурин газрын нутгийн захиргааны байгууллагууд нийт иргэдээ хувийн болон олон нийтийн аюулгүй байдалтай холбоотой мэдээллээр бүрэн хангах үүрэгтэй бөгөөд иргэн бүр эдгээр байгууллагын албан ёсны сайтад хандан өөрийн e-mail хаягаа бүртгүүлэн гэмт хэрэг, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, байгалийн гамшиг, онцгой байдал, хууль, эрх зүй, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын асуудлаар байнга мэдээлэл авах боломжтой байдаг байна.

Мөн аль ч иргэн, байгууллага онлайн хэлбэрээр бүртгүүлэн олон нийтийн аюулгүй байдлын шалгалт (Public Safety Testing) хийлгэж болдог байна.³

АНУ-д олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн үүргийг гүйцэтгэхэд захиргаа, санхүү, техникийн үйлчилгээ, дэмжлэг үзүүлдэг байгууллагуудын үйл ажиллагаанд туслах, зохицуулах үүрэг бүхий толгой агентлаг болох Олон нийтийн аюулгүй байдлын департамент⁴, муж улсын засгийн газар, нутгийн захиргааны байгууллага бүрт байдаг. Уг департаментад доорхи байгууллагууд харьяалагддаг байна. Тухайлбал:

- Гал түймрийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх, унтраах болон аврах үйл ажиллагаа явуулдаг алба;
- Эмнэлэгийн яаралтай тусламж үзүүлэх албадын тээвэрлэх хөдөлгөөнийг хангах алба;
- Цагдаа болон лицензтэй хамгаалалтын алба;

¹ 2013 онд УИХ-ын Тамгын газрын судалгаа, шинжилгээний хэлтсийн ажилтан, судлаач Р.Хатанбаатар, А.Пагма нарын хийсэн “Олон нийтийн аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журмын талаархи гадаадын зарим орны эрх зүйн зохицуулалт” сэдэвт судалгааны ажлаас хэсэгчлэн авав.

² <http://www.publicsafetytesting.com/>

³ <http://www.publicsafetytesting.com/>

⁴ Олон нийтийн аюулгүй байдлын департамент /Department of Public Safety/ буюу Office of Public Safety/ нь муж улс, орон нутаг бүрд тухайн газрын хуулиас хамааран ялгаатай байж болдог байна.

/гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, мөрдөх, Гэмт хэргийг зогсоох хөтөлбөрийн хүрээнд ажилладаг иргэний харуул/

- Онцгой байдлын харилцаа, холбооны алба;
- Онцгой байдлын алба;
/байгалийн гамшиг, сүйрэл, олныг хамарсан арга хэмжээ, онцгой байдал/
- Хуулийн хэрэгжил, хяналтын алба;
/голчлон барилгын хийц, цахилгааны аюулгүй байдал/
- Амьтны хяналтын алба;
- Тээврийн хэрэгслийн департамент⁵;
/жолоочийн лиценз, машины дугаар/

Оросын Холбооны Улсын хувьд олон нийтийн аюулгүй байдлын талаар нэлээн олон хууль тогтоомж, эрх зүйн зохицуулалтандаа тусгасан байдаг байна.

ОХУ-д нийгмийн аюулгүй байдал нь үндэсний аюулгүй байдлын нэг хэсэг бөгөөд юуны өмнө улс орны дотоод байдлаас үүдэлтэй нийтийг хамарсан аюул, заналхийллээс хувь хүн, нийгэм, төр улс хэрхэн хамгаалагдсан түвшингээр илэрхийлэгдэнэ гэж үздэг байна.

Өөрөөр хэлбэл, нийгмийн аюулгүй байдал нь хууль, эрх зүйн акт, зан заншил, уламжлалын дагуу тогтсон хэм хэмжээ бүхий нийгмийн хэвийн харилцаа юм. Ийм харилцаа нь хувь хүн, нийгэм бүхэлдээ аюулгүй, амар амгалан амьдрах нөхцлийг бүрдүүлдэг гэсэн ойлголт түгээмэл байдаг ба нийгмийн аюулгүй байдлыг илэрхийлэх үзүүлэлтэд гэмт хэрэг, дэг журмын зөрчлөөс гадна хувь хүн, нийгэм нь байгалийн гамшиг, хүний хүчин зүйлээс хамаарсан сүйрлээс хамгаалагдах түвшинг мөн хамруулдаг.

Хүний амьдрах орчин амар тайван, нийгэм эмх журамтай, аюулгүй байх нөхцлийг хангахад чиглэгдсэн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг ОХУ-ын Үндсэн хууль, Холбооны хуулиуд, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, ОХУ-ын Засгийн газрын тогтоол, яам, газруудын тушаал, захирамж, заавар, орон нутгийн засаг захиргааны эрх зүйн баримт бичгүүд зэрэг олон эрх зүйн актууд бүрдүүлнэ.

ОХУ-ын нийгмийн амьдралын аюулгүй байдлыг хангахад чиглэгдсэн эрх зүйн гол дараах хуулиуд үйлчилдэг. Үүнд:

1. 1994 онд батлагдсан “Байгалийн болон хүний хүчин зүйлээс хамаарсан онцгой байдлын үед хүн ам, газар нутгийг хамгаалах тухай” Холбооны хууль нь байгалийн болон хүний хүчин зүйлээс хамаарсан онцгой байдлын үед ОХУ-ын нутаг дэвсгэр дээр байгаа ОХУ-ын иргэн, гадаадын харьяат, иргэний харьяалалгүй хүн, бүх газар нутаг, үйлдвэрлэл, нийгмийн зориулалттай объект байгаль орчныг хамгаалах эрх зүйн-зохион байгуулалтын хэм хэмжээг хуульчилжээ.

2. 1998 онд батлагдсан “Иргэний хамгаалалтын тухай” Холбооны хууль нь иргэний хамгаалалтын зорилтууд, тэдгээрийн хэрэгжүүлэх эрх зүйн үндэс, ОХУ-ын төр, засаг, орон нутгийн байгууллага, Холбооны Улсуудын төрийн болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын эрх мэдэл, өмчийн хэлбэрээс үл хамааран бусад байгууллагын эрх хэмжээ, иргэний хамгаалалтын арга хэрэгсэл, хүчин чадлыг хуульчилсан.

3. 2003 онд батлагдсан “Онцгой байдлаас сэрэмжлэх, түүний хор хөнөөлийг арилгах төрийн нэгдсэн тогтолцооны тухай” ОХУ-ын Засгийн газрын 794 дүгээр тогтоол зэрэг болно.

ОХУ-ын Дотоод хэргийн яамны Нийгмийн хэв журам сахиулах ба ОХУ-ын субъектуудын гүйцэтгэх засаглалын байгууллагын хамтын ажиллагааг зохицуулах Ерөнхий газар нь нийгмийн хэв журам сахиулах, нийгмийн аюулгүй байдлыг хангах, энэ чиглэлээр ОХУ-ын субъектуудын гүйцэтгэх засаглалын байгууллагын хамтын ажиллагааг зохицуулах үйл ажиллагааны талаарх

⁵ Тээврийн хэрэгслийн зохицуулах газар

төрийн бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, энэ асуудлаар хууль, эрх зүйн зохицуулалт хийх тус яамны чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байна.

ОХУ-ын Захиргааны Хуульд хууль сахиулах байгууллагуудын мансууруулах бодисын хууль бус эргэлт, тээврийн хэрэгсэл, замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал, худалдаа, удирдлага, нийгмийн дэг журамтай холбоотой хэрэг зөрчлийг хянан шалгах эрх хэмжээг хуульчилсан.

Түүнчлэн ОХУ-ын Дотоод Хэргийн Яам 2013 оны 3 сард ОХУ-ын Засгийн газраас баталсан “Нийгмийн дэг журмыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх” Төрийн хөтөлбөрийг хариуцан хэрэгжүүлдэг.

Олон нийтийн хэв журам, аюулгүй байдлыг хангахад иргэдийн оролцоог чухалчлан үздэг байна.

Германд гэмт хэргийн тоо ихээр нэмэгдэж байсан 1990-ээд онд олон нийтийн санаачлага, хөдөлгөөн өрнөж, иргэд өөрсдийнхөө аюулгүй байдлын төлөө цагдаагийн байгууллагад туслахаар нэгджээ. Энэ санаачлагын дагуу “Анхаар! Сонор сэрэмжтэй хөрш” гэдэг хөтөлбөр хэрэгжих болсон юм.

Хөтөлбөрийн гол санаа нь хамтын аюулгүй байдлынхаа төлөө хөршүүд нэгдэх хэрэгтэй гэсэн санаа юм. Энэ хөтөлбөр анхнаасаа олон нийтийн зүгээс ихээхэн дэмжлэг авч, цаашлаад хөтөлбөрийг Германы хотуудын холбоо, Хотын зөвлөлүүдийн холбоо, цагдаагийн байгууллага, даатгалын конторууд хүчтэй дэмжсэн байна.

Иргэн бүр оршин суугаа газрынхаа амгалан тайван байдлалд анхаарал тавих, гаднын үл таних хүмүүсээс өөрийн гэрээ хамгаалах, тэднийг шалгах, машиных нь дугаарыг тэмдэглэж авах, тухайн нутаг дэвсгэрт ирсэн зорилго, шалтгааныг нь тодруулах зэрэг дадал зуршилтай болох хэрэгтэй гэдгийг тэдэнд ойлгуулахад хөтөлбөр чиглэсэн байна.

Мөн зарим жижиг хотод иргэдийн сайн дурын нөхөрлөлийн гишүүд амьдран байгаа орчиндоо эргүүл хийх болсон байна. Хөтөлбөр одоо ч амжилттай хэрэгжиж байгаа юм байна.

Израиль улсад иргэдийн өөрийгөө хамгаалах систем сайтар төлөвшин тогтсон байна. Мэдээж энэ нь байнга терроризмын заналд байдаг энэ улсын онцлогтой холбоотой.

1955 онд батлагдсан “Террорын хохирогчийн даатгалын тухай хууль”-д террорист үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх иргэний үндсэн үүргийг зааж өгснөөс үүдэн иргэдийн өөрийгөө хамгаалах систем бүрэлдэн тогтож иржээ.

Иргэд сэжиг бүхий этгээдийн талаар цагдаагийн байгууллагад заавал мэдэгдэх ёстойгоор зогсохгүй өөрсдийн ажлын онцлогоос шалтгаалан тэднийг нэгжих, орчин тойрондоо аюул учруулахгүйгээр саатуулах үүрэг ч хүлээдэг.

Жишээлбэл, нийтийн тээврийн автобусанд орж ирж байгаа араб хүнийг жолооч нь нэгжих үүрэгтэй байна. Мэдээж хүн амыг терроризмаас хамгаалах нь засгийн газрын байгууллагууд, тусгай албадын үүрэг боловч иргэдэд ийнхүү үүрэг хүлээлгэсэн нь тэдний зүгээс төрийн байгууллагууд, тусгай албадад тавих шаардлагыг өндөржүүлдэг байна.

АНУ-д хэрэгждэг “Тэрчийг хамгаалах хөтөлбөр”-ийн хүрээнд сайтар төлөвлөсөн мэдээллийн урсгалыг иргэдэд чиглүүлэн хүргэж, иргэдийн зүгээс хууль хамгаалах байгууллагуудтай хамтран ажиллах, тэдэнд туслах сэдлийг бий болгоход ихээхэн анхаардаг байна.

Уг хөтөлбөрийн дагуу гэмт хэрэгтнийг илрүүлэхэд тус болж гэрчийн мэдүүлэг өгсөн хүн гэмт хэрэгтний хамсаатнуудын зүгээс ирж болох өшөө авалтаас сэргийлэхийн тулд нэр, овог, оршин суух газар, ажлаа өөрчилж болох бөгөөд баримтаар баталгаажсан өөрийн шинэ намтрыг бүтээлгэх, шаардлагатай гэвэл гадаад дүр төрхөө өөрчилж болдог. Энэ бүхнийг улсын төсвийн хөрөнгөөр, төрийн байгууллагуудын тусламжтайгаар хийнэ.

Уг хөтөлбөрийн тухай хуулийг батлан гаргахын өмнө улс орон даяар өргөн хүрээтэй хэлэлцүүлэг явагдаж, тоо томшгүй олон тогтоол иргэд оролцож, олон тооны кино дэлгэцээр гарч ихээхэн маргаан дагуулж байсан боловч энэ бүхний эцэст америкчууд үнэндээ зөвхөн

өөрсдөөс нь хамаарах энэ асуудлыг ойлгож мэдэрсэн юм. Мэдээж аливаа ардчилсан оронд ямар ч хүн гэрчийн мэдүүлэг өгөхгүй байх эрхтэй, тэр байтугай түүний өгөх мэдүүлэг нь гэмт хэрэгтнийг илрүүлэх цорын ганц боломж байсан ч энэ эрхээ эдлэх эрхтэй. Мэдүүлэг өгөхгүй байх үндсэн шалтгаан нь гэмт хэрэгтний хамсаатнуудын зүгээс ирж болох өшөө авалт.

Гэхдээ баригдаагүй, чөлөөтэй байгаа гэмт хэрэгтэн бол бүх нийгэмд учрах аюул. Зөвхөн тодорхой нэг иргэний оролцоотойгоор л энэ асуудлыг шийдэж болно гэдгийг урт хугацаагаар өрнөсөн энэхүү хэлэлцүүлгийн явцад нийгмийн гишүүн бүрт ойлгуулж чадснаар бүх ард түмний дэмжлэгийг авч, гэрчийг хамгаалах хөтөлбөр батлагдан гарчээ. Ийнхүү аль ч америк хүн хувийн аюулгүй байдалдаа санаа зовохгүйгээр иргэний үүргээ биелүүлэх боломж бүрджээ.

ОХУ-д олон нийтийн аюулгүй байдал, дэг журмыг хангахад иргэдийн оролцоог бүх талаар дэмждэг ба Холбооны субъектуудад “Нийгмийн дэг журмыг хангахад иргэдийн оролцооны тухай” хууль үйлчилдэг бол Холбооны түвшинд ийм хуулийн төслийг ОХУ-ын Төрийн Думд авч үзэж эхлээд байгаа юм байна.

Дүгнэлт

Гадаад орнуудын олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр явуулж байгаа үйл ажиллагаанаас харахад тусгайлсан эрх зүйн зохицуулалтаар олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах асуудлыг шийдвэрлэх үндэс суурийг тодорхой хэмжээгээр бий болгожээ гэж үзэж болохоор байна.

Тухайлбал Израйль улс нь олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангахад иргэдийн үүрэг оролцоог ихээхэн нэмэгдүүлэх чиг хандлагыг баримтлахын зэрэгцээ хууль тогтоомжиндоо тусгаж өгсөн нь ихээхэн үр дүнтэй болж байгаагаас харж болох юм.

Манай улсын хувьд олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр иргэдэд чиглэсэн эрх зүйн зохицуулалт хараахан гараагүй байгаа бөгөөд цаашдаа эрх зүйн шинэтгэлийн хүрээнд хууль тогтоомжиндоо иргэдийн үүргийн нэмэгдүүлэх замаар эрх зүйн орчныг бий болгож чадвал олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангахад тодорхой хэмжээгээр үр дүн өгөх нь лавтай юм.